

Raport de monitorizare

Elemente de propagandă, dezinformare și încălcare a normelor deontologiei jurnalistice în spațiul mediatic autohton

1 ianuarie – 30 aprilie 2020

Realizarea acestui raport a fost posibilă datorită suportului generos din partea poporului american și britanic prin intermediul Agenției Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID) și UK Aid. Conținutul acestui material ține de responsabilitatea Centrului pentru Jurnalism Independent și nu reflectă în mod necesar viziunea UK Aid, USAID sau a Guvernului Statelor Unite.

INFORMAȚII GENERALE

Introducere și context. În perioada 1 ianuarie – 30 aprilie 2020, Centrul pentru Jurnalism Independent (CJI) a monitorizat 12 instituții media – portaluri de știri și posturi TV – pentru a stabili dacă în materialele jurnalistice publicate/difuzate se conțin încălcări ale normelor deontologice și elemente de dezinformare. Monitorizarea a fost făcută în baza unor studii de caz ce au analizat modul în care instituțiile media selectate au reflectat evenimentele de interes public din domeniul politic, economic, politică externă ș.a., pentru a stabili dacă acestea respectă normele profesionale și etice, precum verificarea informației din câteva surse, pluralismul de opinii, asigurarea echilibrului în cazul știrilor conflictuale etc. Raportarea la Codul deontologic al jurnalistului din Republica Moldova și la lucrările științifice de referință a permis, de asemenea, identificarea tehnicilor de manipulare informațională admise în știrile instituțiilor media vizate.¹

Având în vedere controlul politicianilor asupra unor instituții media și pericolele prezentate de știrile false, manipularea informațională și propaganda politică este important ca jurnaliștii să își îndeplinească conștiincios munca pentru a informa cetățenii corect și echidistant. Monitorizarea a pornit de la premisa că știrile sunt principalul produs mediatic din care se informează publicul, de aceea, indiferent de opiniile politice ale proprietarilor redacțiilor, știrile trebuie să prezinte în exclusivitate fapte, și nu opinii ale jurnaliștilor; să fie scrise într-un limbaj neutru și accesibil; să reflecte cât mai corect realitatea, cu respectarea echilibrului surselor. De asemenea, jurnaliștii trebuie să asigure acuratețe în colectarea informației; să separe faptele de opiniile personale; să ofere dreptul la replică. Nerespectarea acestor principii de către jurnaliști duc la dezinformarea și manipularea în masă a publicului.

Scopul monitorizării este de a stabili dacă și în ce mod mass-media din Republica Moldova respectă normele prevăzute de Codul deontologic al jurnalistului în reflectarea subiectelor de interes public. Pornind de la constatările rapoartelor de monitorizare realizate de Centrul pentru Jurnalism Independent în perioada 2016-2019 (vezi [Publicații](#) pe [Media-azi.md](#)), monitorizarea în cauză va urmări în dinamică comportamentul mass-media, urmând să fie elaborate un șir de recomandări atât pentru jurnaliști, cât și pentru publicul larg. Totodată, cercetarea are menirea să contribuie la sporirea vigilenței consumatorilor referitor la riscurile de dezinformare care există în mass-media autohtonă.

Criteriile de selectare a instituțiilor de presă monitorizate:

- Aria de acoperire – națională;
- Limba – română și rusă;
- Impactul – tirajul și auditoriul.

Instituțiile media monitorizate:

Audiovizual: Moldova 1, Jurnal TV, RTR Moldova, NTV Moldova, Accent TV, Primul în Moldova, Prime TV, Publika TV, Televiziunea Centrală.

Presă online: Unimedia.info, Sputnik.md, Kp.md.

Metodologie. Pentru monitorizare au fost selectate evenimente de interes public major din domeniile politic, economic și social, care au avut loc în perioada 1 ianuarie – 30 aprilie 2020, fiind analizată modalitatea în care aceste evenimente au fost reflectate de către cele 12 instituții media. Monitorizarea s-a desfășurat atât în baza *metodei cantitative* (ex. spațiul de emisie acordat subiectului monitorizat în buletinele informative; sursele cele mai des folosite și timpul acordat acestora pentru intervenții directe etc.), dar mai ales a *metodei calitative*, prin intermediul căreia s-a încercat analiza de conținut – din perspectiva respectării principiilor deontologice și a utilizării tehnicilor de dezinformare – a datelor

¹ Bogdan Ficeac, *Tehnici de manipulare*, Editura Nemira 2004; Radu Herjeu, *Oglinzi mișcătoare. Tehnici de propagandă, manipulare și persuasiune în televiziune*, București 2000.

cantitative acumulate în procesul monitorizării. În procesul de lucru au fost analizate limbajul și imaginile folosite de către jurnaliști, corectitudinea citării surselor și tonalitatea expunerii prin prisma Codului deontologic al jurnalistului², dar și a noțiunilor de **manipulare** și **propagandă**, așa cum sunt definite acestea în Dicționarul de Sociologie.³

- **Manipularea:** „Acțiunea de a determina un actor social (persoană, grup, colectivitate) să gândească și să acționeze într-un mod compatibil cu interesele inițiatorului, iar nu cu interesele sale, prin utilizarea unor tehnici de persuasiune care distorsionează intenționat adevărul, lăsând impresia libertății de gândire și de decizie. Spre deosebire de influența de tipul convingerii raționale, prin **manipulare** nu se urmărește înțelegerea mai corectă și mai profundă a situației, ci inculcarea unei înțelegeri convenabile, recurbându-se la inducerea în eroare cu argumente falsificate, cât și la apelul la palierele emoționale non-raționale”.
- **Propaganda:** „Activitatea sistematică de transmitere, promovare sau răspândire a unor doctrine, teze sau idei de pe pozițiile unei anumite grupări sociale și ideologii, în scopul influențării, schimbării, formării unor concepții, atitudini, opinii, convingeri sau comportamente. Propaganda se realizează astfel încât să conducă la realizarea scopurilor și intereselor grupului pe care îl servește, neexistând o propagandă neutrală valoric sau obiectivă”.

Principalele subiecte monitorizate în perioada 1 ianuarie – 30 aprilie 2020 au fost:

- Discursul președintelui Igor Dodon în plenul Adunării Parlamentare a Consiliului Europei (29 ianuarie 2020);
- Plecarea a 6 deputați din Partidul Democrat din Moldova (19 februarie 2020);
- Protestul veteranilor războiului de pe Nistru (2 martie 2020);
- Adoptarea hotărârii privind decretarea stării de urgență (17 martie 2020);
- Decizia Curții Constituționale privind legea de asumare a răspunderii de către Guvern (13 aprilie 2020).

I. TENDINȚE GENERALE

- A. Unele instituții media au reflectat într-un mod tendențios evenimentele de interes public, în baza preferințelor politice. De exemplu, televiziunile **NTV Moldova**, **Accent TV**, **Primul în Moldova** și platformele online **Sputnik.md**, **KP.md** au avut o abordare pro-Partidul Socialiștilor din Republica Moldova (PSRM) în știri; **Prime TV** și **Publika TV** – în favoarea grupului parlamentar Pro Moldova; **Televiziunea Centrală** – pro-Partidul Șor;
- B. Unele instituții media au abordat în mod preferențial sursele și le-au acordat timp de emisie excesiv pentru declarații și opinii. De exemplu, în cazul **NTV Moldova**, **Accent TV**, **Primul în Moldova** și platformele online **Sputnik.md**, **KP.md**, principalele surse în știri sunt reprezentanții autorităților centrale – președintele Igor Dodon, premierul Ion Chicu și reprezentanți PSRM; în cazul **Prime TV** și **Publika TV** – deputații din grupul parlamentar Pro Moldova, Andrian Candu, Sergiu Sîrbu; la **Televiziunea Centrală** – reprezentanții Partidului Șor;
- C. Cele mai frecvente abateri deontologice admise de instituțiile media monitorizate au fost **lipsa dreptului la replică**, **amestecul faptelor cu opiniile**, **generalizarea**, **etichetarea**, **titlurile tendențioase**, **ironia**, **sugestia** și **schimbarea accentelor într-o știre**. Instituțiile media care au admis cele mai multe abateri de acest fel au fost **NTV Moldova**, **Accent TV**, **Primul în Moldova**, **Kp.md**, **Sputnik.md**, **Prime TV**, **Publika TV**;

² Codul deontologic al jurnalistului din Republica Moldova, <https://consiliuldepresa.md/ro/page/codul-deontologic-al-jurnalistului-din-r-moldova>.

³ Cătălin Zamfir, Lazăr Vlăsceanu, Dicționar de Sociologie, București, 1998, p. 332, p. 457. <http://vignette4.wikia.nocookie.net/nccmn/images/1/1c/Dictionar-de-Sociologie-Catalin-Zamfir-Lazar-Vlasceanu.pdf/revision/latest?cb=20150813042511&path-prefix=ro>

- D. Cele mai frecvente tehnici de dezinformare și manipulare admise de instituțiile media monitorizate au fost **tehnica dușmanului intern, tehnica Salvatorului național, estomparea, omisiunea și manipularea prin intermediul imaginilor video**. Instituțiile media monitorizate care au folosit cele mai des astfel de tehnici de manipulare au fost **NTV Moldova, Accent TV, Primul în Moldova și Kp.md**;
- E. Unele instituții media s-au folosit de anumite subiecte de interes public pentru a defavoriza și/sau a prezenta într-un context negativ opoziției politice ai partidelor pe care le simpatizează: **NTV Moldova, Accent TV, Primul în Moldova, Kp.md**;
- F. Dacă subiectul abordat în știre este contrar preferințelor politice (autoritate, politician sau entitate politică) ale instituției media/autorului, atunci acesta fie a fost estompat (importanța i-a fost redusă intenționat prin neprezentarea informației complete sau prezentarea selectivă a acesteia); fie au fost schimbate accentele în reflectarea informației, accentuându-se intenționat aspecte mai puțin importante ale evenimentului/știrii;

II. ANALIZA DATELOR.

Subiectul 1. Discursul lui Igor Dodon în plenul Adunării Parlamentare a Consiliului Europei

Context: În perioada 29 ianuarie – 3 februarie 2020, președintele Igor Dodon a întreprins o vizită de lucru la Strasbourg, unde a ținut un discurs la ședința plenară a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei (APCE). De asemenea, șeful statului a avut întrevederi cu conducerea Consiliului Europei (CE), a Comisiei de la Veneția și a Curții Europene a Drepturilor Omului (CEDO), precum și cu corpul diplomatic acreditat pe lângă CE.

Concluzii generale: Doar una din cele 12 instituții monitorizate nu a reflectat subiectul în buletinele informative (Televiziunea Centrală). Mai multe instituții media au dedicat acestui subiect spațiu de emisie foarte mare, acoperind în unele cazuri chiar mai mult de jumătate din buletinul informativ (Accent TV, Primul în Moldova, NTV Moldova și Moldova 1). Altele, dimpotrivă, au estompat subiectul, diminuând astfel din importanța acestuia (Prime TV și Publika TV).

NTV Moldova și **Primul în Moldova** au insistat pe declarațiile lui Igor Dodon, prezentându-l exclusiv în lumină pozitivă și în manieră elogioasă (**tehnica Salvatorului național/Mesia**). Spre exemplu, în cazul **NTV Moldova**, din totalul celor 11 minute și 30 de secunde (atât cât a fost timpul de emisie al celor trei știri), Igor Dodon a fost inclus cu 7 inserturi directe de peste 6 minute (**dezechilibrul surselor**). Totodată, **NTV Moldova** a admis și alte abateri deontologice, printre care:

- A recurs la **generalizări și la tehnica dușmanului intern** în știrea despre „mai multe partide pro-europene”, care sunt învinuite că au beneficiat de suportul UE în detrimentul statului: „Șeful statului a precizat că în ultimii ani mai multe partide pro-europene s-au bucurat de încrederea din partea liderilor europeni. Asta i-a ajutat să își facă PR politic și să-și atribuie sprijinul partenerilor din UE”.
- Chiar dacă nu a dat numele unor partide, **NTV Moldova** era obligat să asigure dreptul la opinie unor formațiuni care „se declară pro-europene” (**lipsa dreptului la replică**).
- **Titluri tendențioase și manipulatorii:** „Împuterniciri depline la APCE”.

Accent TV a avut aceeași abordare și a folosit aceleași imagini ca și **NTV Moldova** și **Primul în Moldova**, admitând și o serie de abateri deontologice:

- **Tehnica Salvatorului național/Mesia:** „Dodon s-a adresat europarlamentarilor în patru limbi”, „Președintele s-a concentrat pe cinci subiecte de importanță majoră...”; „De la tribuna APCE, președintele a spus că a reușit să realizeze pași importanți în lupta împotriva corupției... (...) Igor Dodon a dedicat o parte a discursului său relațiilor interetnice și cooperării cu regiunile”; „Dodon: politica externă echilibrată – singura modalitate de a salva țara”.

- **Amestecul faptelor cu opinii:** „Șeful statului a oferit un cadou de o valoare incomensurabilă, un covor pe care e țesut Pomul Vieții”;
- **Generalizare:** „Discursul lui Igor Dodon ... a surprins plăcut analiștii politici din țară”;
- **Lipsa dreptului la replică.** Igor Dodon a acuzat „partidele pro-europene” de situația proastă din țară, acestea apărându-și „interesele criminale”. **Accent TV** era obligat să solicite și să ofere dreptul la replică celor vizați, ceea ce nu a făcut.

Prime TV și **Publika TV** au reflectat subiectul la fel, folosind aceleași imagini și admitând aceleași abateri. Printre acestea pot fi menționate:

- **Estomparea informației.** **Prime TV** nu a reflectat evenimentul în sine, ci doar detalii cu referință la eveniment, diminuând importanța și impactul acestuia. Totodată, consumatorii media au fost privați de o informare obiectivă, corectă și completă. **Prime TV**, în acest caz, a selectat un detaliu (limba vorbită) astfel încât să prezinte fapte nefavorabile în cazul lui Igor Dodon pentru a influența astfel telespectatorul. Consumatorii media nu au fost informați despre eveniment în sine, ci au aflat despre detalii secundare care nu au transmis esența acestuia.
- **Amestecul faptelor cu opinii:** „La APCE se vorbește o limbă inexistentă. Discursul președintelui Igor Dodon, prezent la eveniment, a fost tradus din moldovenească...”; „Nu este clar cine a cerut acest lucru și de ce APCE promovează o limbă artificială. Limba de stat a Republicii Moldova este limba română. În 2013, o decizie a Curții Constituționale a confirmat acest lucru”;
- **Publika TV** a folosit **titluri tendențioase și ironice:** „APCE vorbește moldovenește”.

Moldova 1 a difuzat 3 știri la subiectul monitorizat, cu un timp de emisie de 9 minute și 20 de secunde, ceea ce a constituit un sfert din „[Mesager](#)”-ul din 29 ianuarie 2020. Televiziunea publică l-a prezentat elogios și într-o lumină pozitivă pe Igor Dodon și a inclus 8 declarații directe ale acestuia, cu un timp de emisie de peste 3 minute în total. Totodată, **Moldova 1** a accentuat declarațiile/acuzațiile președintelui Dodon la adresa „partidelor pro-europene care s-au aflat la guvernare în ultimii zece ani”, însă **nu le-a oferit dreptul la replică**.

Jurnal TV și **RTR Moldova** au reflectat informația obiectiv și echidistant, fără abateri deontologice sau tehnici de manipulare. În același timp, **Televiziunea Centrală** nu a difuzat nicio știre la subiectul monitorizat, ceea ce poate fi calificat drept manipulare prin **omisiune**.

Unimedia.info a publicat 5 știri la subiect, care l-au prezentat într-o lumină pozitivă și în manieră elogioasă pe Igor Dodon: „[Președintele țării, Igor Dodon, a ținut un discurs de la tribuna Adunării Parlamentare a Consiliului Europei, în care a anunțat prioritățile Republicii Moldova, dar a povestit și despre situația politică și social-economică din țară. Șeful statului și-a început discursul în limba engleză, apoi a trecut la limba română](#)”; „[Cadoul inedit pe care l-a făcut Igor Dodon Consiliului Europei, la 25 de ani de la aderarea Moldovei la CE](#)”. Totodată, **în una din știri, Unimedia.info nu a asigurat dreptul la replică/opinie celor vizați/acuzați** (deputații din opoziție) de una din sursele știrii (Igor Dodon).

Sputnik.md a publicat 3 știri la subiectul monitorizat, care au avut drept unică sursă declarațiile lui Igor Dodon. Și **Kp.md** a publicat 3 materiale la subiectul monitorizat. În cazul **unei știri**, jurnaliștii **instituției nu au oferit dreptul la replică/opinie** celor vizați.

Subiectul 2. Plecarea celor 6 deputați din Partidul Democrat din Moldova (PDM)

Context: Pe 19 februarie 2020, în cadrul unui briefing de presă organizat în incinta Parlamentului, șase deputați din fracțiunea Partidului Democrat au anunțat că părăsesc PDM și urmează să formeze o nouă fracțiune parlamentară. Este vorba de Andrian Candu, Sergiu Sîrbu, Vladimir Cebotari, Eleonora Graur, Corneliu Padnevici și Grigore Repeșciuc.

Concluzie generală: Cele mai multe abateri deontologice au fost identificate în cazul NTV Moldova, Accent TV, Primul în Moldova și Kp.md. Cele patru instituții media au abordat subiectul la fel și au folosit etichetări, titluri tendențioase, amestecul faptelor cu opinii și au schimbat accentele în știri.

NTV Moldova a abordat tendențios subiectul, punând mai mult accentul pe opinii și judecăți de valoare decât pe fapte. În știrea difuzată, **NTV Moldova** a admis:

- **Titlu tendențios:** „PDM, părăsit de «Grupul Plahotniuc»”.
- **Etichetări:** „Ruptură în Partidul Democrat. Un grup format din 6 deputați apropiați oligarhului fugar Vladimir Plahotniuc...”; „Grupul separatist este condus de finul de cununie al lui Vladimir Plahotniuc, Andrian Candu”;
- **Amestecul faptelor cu opinii/sugestia:** „...decizia vine după ce acum câteva zile aceștia și-au pierdut funcțiile de conducere din partid”; „Pe lângă Candu, și Sergiu Sîrbu este un apropiat al oligarhului Plahotniuc, dat în urmărire internațională pentru mai multe infracțiuni grave...”;
- **Manipulare prin intermediul imaginilor/transferul de imagine negativă.** NTV Moldova a insistat mai mult pe imagini cu Vladimir Plahotniuc prezent la evenimente anterioare și mai puțin pe cele de la conferința propriu-zisă a celor 6 deputați: 2/3 din imaginile video ale știrii l-au avut în prim-plan pe Plahotniuc, dar nu pe actorii principali ai știrii;
- **Schimbarea accentelor.** În cazul **NTV Moldova**, știrea a fost mai mult despre „oligarhul fugar Vladimir Plahotniuc”, decât despre cei 6 deputați PDM care au părăsit partidul.

Accent TV i-a pus într-o lumină defavorabilă pe cei 6 deputați, admitând mai multe încălcări deontologice și tehnici de manipulare. **Accent TV** a admis:

- **Titluri tendențioase:** „«Gruparea lui Plahotniuc»” a plecat din PDM”;
- **Amestecul faptelor cu opiniile:** „6 deputați ai PDM, cunoscuți ca fiind apropiați lui Vladimir Plahotniuc, au plecat atât din fracțiunea PDM, cât și din partid”;
- **Generalizare/etichetare:** „Parlamentarii grupului Plahotniuc, așa cum i-au botezat jurnaliștii...”;
- **Schimbarea accentelor:** „Este de remarcat faptul că Candu a confirmat ulterior că a coordonat decizia de retragere a grupului cu fostul președinte al PDM, Vladimir Plahotniuc”. Andrian Candu, atât în cadrul briefingului, cât și în alte intervenții publice a menționat că el „a discutat și l-a anunțat despre decizia lui”, însă nu a „coordonat decizia”, așa cum au menționat jurnaliștii de la **Accent TV**.

Primul în Moldova a reflectat știrea despre părăsirea partidului de către cei 6 deputați folosind același scenariu și, în mare parte, același text și imagini ca și **NTV Moldova**. Postul de televiziune a admis:

- **Etichetări:** „Ruptură în PDM. Mai mulți deputați apropiați oligarhului fugar Vladimir Plahotniuc au anunțat că părăsesc PDM”;
- **Amestecul faptelor cu opinii/sugestie:** „Deputații apropiați lui Vladimir Plahotniuc s-au declarat supărați de decizia PDM de a purta discuții cu fracțiunea PSRM, deși în vara anului 2019, când erau la conducerea PDM, Sîrbu și Candu au susținut ideea unei coaliții PDM-PSRM”.

RTR Moldova, Jurnal TV și **Moldova 1** au difuzat câte două știri despre subiectul monitorizat. Aceste instituții media au reflectat subiectul obiectiv și echidistant, atribuind și oferind spațiu de emisie, implicit dreptul la replică, tuturor celor vizați.

Televiziunea Centrală a difuzat o știre la subiectul monitorizat. În informația prezentată, acest post de televiziune nu a oferit **dreptul la replică**. În cadrul briefingului, Andrian Candu a menționat că au existat mai mulți membri ai PDM care urmau să se alătore grupului celor 6, însă aceștia au fost „șantajati de conducerea PDM”. Jurnaliștii de la **Televiziunea Centrală** aveau misiunea să ofere/solicite opinia conducerii PDM, ceea ce nu au făcut.

Prime TV a prezentat într-o lumină favorabilă decizia celor 6 deputați de a părăsi PDM-ul. Televiziunea a acordat acestui eveniment aproape 3/4 din [buletinul de știri din 19 februarie 2020](#)

(aproape 32 de minute din 50 de minute în total), difuzând 2 știri și un interviu în direct cu Andrian Candu (24 de minute). Printre abaterile admise de **Prime TV** s-a numărat un caz de **lipsa a dreptului la replică**. În timpul briefingului, Candu a menționat că unii din membrii PDM au fost șantajați să nu se alăture grupului celor 6. Postul de televiziune avea misiunea să asigure dreptul la replică/opinie reprezentanților formațiunii pe marginea acuzațiilor lansate, fie în aceeași știre, fie în știrea următoare, în care a fost prezentată reacția lui Pavel Filip cu privire la plecarea celor 6 din partid. Jurnaliștii de la **Prime TV** nu i-au solicitat însă opinia privind presupusa șantajare.

În știrile sale, **Publika TV** [a reflectat informația despre plecarea celor 6 deputați din PDM](#) utilizând în mare parte același text, [scenariu și imagini video](#) ca și **Prime TV**. Totodată, **Publika TV** nu a oferit **dreptul la replică** atunci când fostul vicepreședinte al Tineretului Democrat, Ion Harghel, l-a acuzat pe Pavel Filip că „*nu este un luptător... ci un executor*”.

Sputnik.md a publicat 8 știri despre plecarea deputaților din PDM. În una dintre ele, **Sputnik.md** a admis o [generalizare/trimere la surse imposibil de verificat](#): „*Observatorii politici apreciază că acest grup de deputați ar fi apropiați ai fostului lider PDM Vlad Plahotniuc*”.

Unimedia.info a publicat 7 știri despre ruptura din PDM. În cazul acestei instituții media nu au fost identificate abateri deontologice în reflectarea subiectului monitorizat.

Kp.md a reflectat subiectul tendențios și lipsit de echidistanță, admitând:

- **Etichetare/Sugestie:** „*Cei mari șase și o surpriză: Un grup de deputați ai PDM a părăsit fracțiunea parlamentară (rusă: „[Великоленная «шестерка» и сюрприз: Группа депутатов Демпартии Молдовы покинула парламентскую фракцию](#)”).* Astfel, redacția a sugerat că cei 6 ar fi niște vasali [„*шестерка*” în limba rusă, având și conotația de slugă, *n.a.*] ai lui Vladimir Plahotniuc;
- **Ironie:** „*Despre aceasta a anunțat Candu cu puțin timp în urmă în cadrul unui briefing. A promis, de asemenea, și surprize. Se va întoarce oare Plahotniuc și va coordona situația? Sau va coordona din umbră?*” (rusă: „*Об этом Канду сообщил только что на брифинге. А еще пообещал сюрпризы. Плахотнюк вернется что ли и возглавит все это? Или возглавит, например, втемную?*”).

Subiectul 3. Protestul veteranilor războiului de pe Nistru

Context: La 2 martie 2020, veteranii războiului de pe Nistru au organizat o acțiune de protest în Piața Marii Adunări Naționale. Printre solicitările și revendicările grupului protestatar s-au numărat demisia întregului Cabinet de miniștri și a președintelui Igor Dodon. Totodată, aceștia au solicitat ca Guvernul să le asigure un pachet social minim, precum și polițe gratuite de asigurare medicală.

Concluzia generală: Unele instituții media au recurs la estomparea informației prin trecerea cu vederea sau menționarea vagă a solicitărilor și revendicărilor protestatarilor, reflectând în schimb, în detalii, caracterul negativ al protestului și, implicit, declarațiile oficialilor pe marginea acestuia (Accent TV, NTV Moldova, Primul în Moldova, Sputnik.md, Kp.md). Principalele abateri deontologice admise în reflectarea subiectului au fost lipsa dreptului la replică, amestecul faptelor cu opiniile, etichetări, generalizări și titluri tendențioase, iar printre tehnicile de dezinformare utilizate se numără estomparea, tehnica dușmanului intern și manipularea imaginilor video.

NTV Moldova a reflectat protestul veteranilor în 6 știri cu un total de emisie de peste 18 minute. Informația a fost prezentată tendențios, imprimând un accent negativ acestui eveniment. **NTV Moldova** a admis:

- **Lipsa dreptului la opinie/replică.** Deputații Grigore Repeșciuc și Andrian Candu au fost acuzați de implicare în organizarea protestelor, dar nu li s-a acordat dreptul la replică;
- **Tehnica dușmanului intern (grup social):** „*Protestatari violenți*”; „*După mai multe ieșiri agresive, protestatarii au blocat drumurile...*”; „*Traficul din capitală s-a transformat într-un*

adevărat calvar pentru șoferi... din cauza că protestatarii violenți au blocat circulația”; „...locuitorii capitalei au condamnat haosul provocat de protestatarii agresivi”;

- **Selectarea părtinitoare a faptelor/informației.** A fost reflectat în lumină negativă atât protestul, cât și protestatarii, fără a menționa solicitările concrete ale manifestațiilor;
- **Etichetare:** „Potrivit șefului statului, în spatele oamenilor ar sta oameni din anturajul oligarhului fugar Vladimir Plahotniuc”;
- **Tehnica dușmanului intern (partid politic/politician):** „Unele forțe politice își doresc sânge, a declarat șeful statului”; „Chicu a comentat că în spatele celor care au protestat stau forțe politice interesate de destabilizarea situației social-politice din țară”; „Deputatul socialist Novac Grigore a calificat aceste acțiuni drept o tentativă a tandemului Plahotniuc-Șor de a destabiliza țara”;
- **Generalizare:** „Guvernul, alături de veterani”.

Accent TV a reflectat evenimentul într-o lumină negativă. **Postul TV** a admis:

- **Amestecul faptelor cu opinii:** „Mulți protestatari au fost în stare de ebrietate”; „Scopul protestului a rămas neclar, la fel ca cererea participanților”; „În timp ce unii pretindeau că ascultă vorbele ministrului, alții au venit la acest protest exclusiv pentru a face parte din mulțime și a face poze”;
- **Manipularea prin intermediul imaginilor video.** **Accent TV** a repetat de trei ori imaginile video în care Ilian Cașu, membru al formațiunii Partidul Nostru, se apropie de câțiva protestatari și dă mâna cu ei. Astfel, jurnaliștii au sugerat (**tehnica sugestiei**) că protestul ar fi fost organizat de anumite partide politice: „...pe neprins de veste, Ilian Cașu, adjunctul lui Renato Usatîi din Partidul Nostru, s-a aruncat într-o mulțime de protestatari...”;
- **Schimbarea accentelor:** „La rândul său, politologul Bogdan Țirdea a menționat că, potrivit unor rapoarte, Vasile Sinigur, unul dintre liderii protestului... este omul lui Renato Usatîi”. Bogdan Țirdea este în primul rând deputat PSRM și, abia mai apoi, politolog. **Accent TV** a trecut în față titlul de politolog, apelând la această tehnică pentru a atribui legitimitate (prezența unui expert) informațiilor difuzate în cadrul știrilor;
- **Lipsa dreptului la replică.** **Accent TV** nu a solicitat și nu a oferit dreptul la replică celor vizați/acuzați în știri: Grigore Repeșciuc, Andrian Candu;
- **Generalizare:** „Acțiunea a nemulțumit chișinăuienii...”;
- **Selectarea părtinitoare a declarațiilor și informațiilor.** **Accent TV** nu a inclus nicio declarație a protestatarilor, în care aceștia să menționeze despre motivul și scopul mitingului. În schimb, au inclus declarații detaliate ale președintelui Igor Dodon, premierului Ion Chicu, ministrului Victor Gaiciuc și ale deputatului socialist Bogdan Țirdea.

Primul în Moldova a prezentat informația folosind în mare parte aceleași imagini, scenariu și text ca și **Accent TV**. Printre alte abateri, **Primul în Moldova** a admis:

- **Titluri tendențioase:** „Democrația le este străină”; „Protest condus din umbră”;
- **Amestecul faptelor cu opinii/Tehnica dușmanului intern:** „...protestatarii îndemnați de reprezentanții partidelor de opoziție, aceștia au decis să marcheze data de 2 martie printr-o tentativă de intrare abuzivă în clădirea Guvernului...”;
- **Generalizare:** „Deși pretind că intenția lor este să apere onoarea celor care au luptat la Nistru, niciunul dintre protestatari nu a fost să îi comemoreze pe camarazii lor căzuți în acest conflict... În schimb protestatarii nu au ezitat să își încălzească sufletul cu un păhărel de țarie”;
- **Etichetare:** „Acțiunile de protest ar fi plătite de oligarhii fugari Vladimir Plahotniuc și Ilan Șor...”;

- **Lipsa dreptului la replică. Primul în Moldova** nu a asigurat dreptul la replică celor vizați/acuzați în știri (deputații din grupul parlamentar Pro Moldova, Vladimir Plahotniuc, Ilan Șor).

Prime TV a difuzat 4 știri în care a admis: **generalizări** – „...sute de veterani ai războiului de pe Nistru” – și **cazuri de amestec al faptelor cu opiniile**: „Premierul nu a ieșit în fața manifestațiilor pentru a le asculta revendicările, în schimb, conducerea țării s-a întrecut în declarații departe de ochii veteranilor”; „După ce au fost ignorați întreaga zi, premierul Ion Chicu i-a invitat totuși pe veteranii războiului de la Nistru la discuții”. **Publika TV** a reflectat informația despre protestul grupului de veterani folosind aceleași imagini, scenariu și text ca și **Prime TV**.

Televiziunea publică **Moldova 1**, **Televiziunea Centrală**, **RTR Moldova** și **Jurnal TV** au prezentat informația într-un mod neutru și echidistant și nu au admis abateri deontologice și/sau tehnici de dezinformare în prezentarea informației.

Unimedia.info a publicat 8 știri despre sau cu referire la protestul veteranilor. În una din acestea, instituția nu a oferit **dreptul la replică**: „Igor Dodon dă de înțeles că în spatele protestelor veteranilor ar sta oamenii lui Plahotniuc”.

Sputnik.md a publicat 11 știri despre protestul grupului de veterani, în cazul uneia admitând **amestecul faptelor cu opinii**: „*Se pare că acțiunile manifestațiilor au ieșit de sub control*”.

Kp.md a difuzat 10 materiale relevante, reflectând subiectul într-un mod tendențios și lipsit de echidistanță. Portalul a prezentat protestatarii într-o lumină negativă, fără a menționa în niciunul din cele 10 articole, echidistant și corect, revendicările și solicitările grupului protestatar. **Kp.md** a admis mai multe încălcări ale normelor deontologice în articolele publicate, printre care:

- **Schimbarea accentelor/Fals:** „Acțiunea de protest din fața Guvernului a fost organizată, luni, de către participanții la luptele armate de pe Nistru și, de asemenea, de reprezentanții partidelor unioniste” (orig. „*Акцию протеста у здания правительства устроили в понедельник участники боевых действий на Днестре, а так же представители unionистских движений*”);
- **Amestecul faptelor cu opinii:** „Cu toate acestea, protestatarii au lăsat să treacă mașina în care era compozitorul Eugen Doga. Au explicat asta prin faptul că el este de-al nostru. De-al cui al vostru? Al combatanților? Al unioniștilor? Al bărbaților maturi care își permit să fluture buzduganul?” (orig. „*При этом, автомобиль, в котором был композитор Евгений Дoga, бунтовщики пропустили. Объяснили это решение просто: „Он наш!”. Чей ваш? Комбатантов? Унионистов? Взрослых мужчин, позволяющих себе размахивать булавой?*”);
- **Ironie/Sugestie:** „Cei care s-au adunat astăzi în fața Guvernului nu au avut lozinci, ci toasturi” (orig. „*У собравшихся перед Домом правительства сегодня не лозунги, а тосты*”);
- **Lipsa dreptului la replică.** În una din știri, **Kp.md** l-a citat pe socialistul Grigore Novac, care a declarat că în spatele protestatarilor ar sta Vladimir Plahotniuc și deputații din grupul Pro Moldova. Jurnaliștii acestei instituții media nu au oferit însă celor vizați dreptul la replică.

Subiectul 4. Adoptarea hotărârii privind decretarea stării de urgență

Context: Pe 16 martie 2020, în cadrul unei conferințe de presă, președintele Igor Dodon a cerut Guvernului instituirea stării de urgență ca urmare a pandemiei provocate de noul coronavirus. Executivul s-a întrunit în aceeași zi, la ora 19.00, într-o ședință la care a decis să solicite Parlamentului să voteze instituirea stării de urgență. A doua zi, pe 17 martie, proiectul hotărârii a fost adoptat de Legislativ.

Concluzie generală: Unele instituții media (NTV Moldova, Accent TV, Primul în Moldova, Sputnik.md, Kp.md) au încercat să prezinte în lumină pozitivă Guvernul și/sau unele partide de guvernare. Altele au încercat să

prezintă pe tonuri negative Executivul și să poziționeze în lumină pozitivă partidele de opoziție (Prime TV, Publika.md).

NTV Moldova a difuzat o știre în care a tratat subiectul superficial (**tehnica estompării**). Știrea s-a bazat pe o singură sursă – prim-ministrul Ion Chicu, iar opinia acestuia a constituit 100 de secunde din totalul știrii de 150 de secunde. Această instituție media nu a prezentat alte opinii (ex. reprezentanți ai partidelor parlamentare, experți etc.), ceea ce poate fi calificat drept **selectare părtinitoare a declarațiilor și surselor**. La fel, **Accent TV** a difuzat o știre care a avut două surse: prim-ministrul Ion Chicu și președinta Parlamentului, Zinaida Greceanîi. **Accent TV** nu a inclus în știre declarațiile și/sau opiniile celorlalte partide parlamentare (de opoziție), ceea ce poate fi calificat drept **selectarea părtinitoare a surselor**. Totodată, **Accent TV** a admis un **fals** când a menționat că, potrivit Zinaidei Greceanîi, proiectul privind starea de urgență a fost votat „*unanim*” or, cel puțin un parlamentar (deputatul PAS Dumitru Alaiba) nu a votat acest proiect de lege.

Primul în Moldova a prezentat dezechilibrat informația. Exponenții Guvernului (Ion Chicu), ai PSRM (Vlad Bătrîncea) și PDM (Pavel Filip) au fost prezentați într-o lumină exclusiv pozitivă, în timp ce partidele de opoziție (PAS, PPDA, grupul parlamentar Pro Moldova/Andrian Candu, Partidul Șor/Marina Tauber) au fost plasate într-un context negativ. Totodată, **Primul în Moldova** a mai admis:

- **Manipulare prin intermediul imaginilor video.** Peste inserturile cu prim-ministrul Ion Chicu autorii au suprapus imagini cu spitalele din țară, care reflectau o situație perfectă: saloane cu un pat, tehnică medicală performantă, curățenie ideală etc. De partea cealaltă, opinia reprezentantei Partidului Șor, Marina Tauber, a fost însoțită de imagini video de la o acțiune de protest organizată de acest partid;
- **Amestecul faptelor cu opinii:** „*Unii deputați s-au remarcat prin preziceri sumbre privind economia țării în urma stării de urgență. Ion Chicu însă i-a chemat la calm, pentru că sunt analizate diferite scenarii*”.

Prime TV a acordat 10 minute de emisie subiectului monitorizat. Pe de o parte, **Prime TV** a reflectat într-un mod mai degrabă negativ acțiunile Guvernului, ale PSRM-ului și ale premierului Ion Chicu. Pe de altă parte, instituția a pus în lumină mai degrabă pozitivă partidele de opoziție (grupul parlamentar Pro Moldova, PAS, PPDA). Totodată, **Prime TV** a admis și un caz de **amestec al faptelor cu opinii**: „*În ciuda criticilor, proiectul de hotărâre privind instituirea stării de urgență a fost votat. Perioada a suferit însă schimbări în ultimele 24 de ore. Guvernul s-a bâlbâit ieri la acest subiect. Inițial, ministrul Justiției, Fadei Nagacevschi, a vorbit despre 30 de zile. Propunerea a fost votată de Executiv...*”. **Publika TV** a difuzat [o știre despre instituirea stării de urgență](#). Informația a fost prezentată în baza aceluiași scenariu, text și imagini ca și în știrea de la **Prime TV**.

Televiziunea Centrală a difuzat două știri despre aprobarea stării de urgență în țară. În reflectarea subiectului, jurnaliștii de la această televiziune au admis un caz de **generalizare**: „*După ce șeful Executivului a fost luat la întrebări, deputații au declarat că acesta a venit cu tema nepregătită în Parlament*”.

Jurnal TV, **RTR Moldova** și **Moldova 1** au reflectat informația neutră și echidistantă, fără a admite abateri deontologice și/sau tehnici de dezinformare, alocând timp de emisie tuturor celor vizați.

Unimedia.info a publicat șase știri cu referire la adoptarea stării de urgență în Republica Moldova. [În una din știri](#), **Unimedia.info** a admis un **fals**: „*Deputații au votat unanim instituirea stării de urgență. Ce recomandări și măsuri au înaintat Guvernului*”. Chiar dacă președinta Parlamentului, Zinaida Greceanîi, a menționat că proiectul de hotărâre a fost „*votat unanim*”, amintim că cel puțin unul din deputații prezenți nu a votat pentru această hotărâre. **Unimedia.info** avea misiunea să verifice informația până a fi publicată. **Sputnik.md** a publicat, la fel, șase știri la temă. Ca și alte instituții media, [în una din știri](#) **Sputnik.md** a menționat despre faptul că „*hotărârea Parlamentului a fost adoptată cu votul tuturor deputaților prezenți în sala de plen*” (**fals**) – informație incorectă întrucât cel puțin unul din deputați s-a abținut de la vot.

Kp.md a publicat două articole, în care și-a arătat tendențiozitatea prin folosirea [accentelor ironice](#) în adresa deputaților din opoziție: „*Ședința Parlamentului se desfășoară de trei ore. Și, în acest*

moment, s-a trezit Perciun [Dan Perciun, deputat PAS, n.r.] și a întrebat în baza căror legi a fost adoptată această decizie” (orig. „Заседание парламента идет уже более 3 часов. И тут проснулся Перчун и спросил, на каких законах базируются принятые решения”); „A ieșit Țicu [Octavian Țicu, deputat neafiliat, n.r.], are și el întrebări. O-o-o, a început. Nunți, Plahotniuci... căruia și ce îi lipsește deja” (orig. „Вышел Цыку, и у него есть вопросы. О-о-о, началось. Свадьбы, Плахотнюки... кому что, в общем); „Slusari nu a înțeles totul. Cere să i se lămurească...” (orig. „Слусарь не все понял. Просит еще объяснить”).

Subiectul 5. Decizia CC privind legea de asumare a răspunderii de către Guvern

Context: La 2 aprilie 2020, Guvernul și-a asumat răspunderea asupra unui proiect de lege (Nr. 56) care prevedea mai multe măsuri de susținere a cetățenilor și mediului de afaceri în perioada stării de urgență și presupunea modificarea mai multor legi în acest sens. La 7 aprilie 2020, câțiva deputați ai PAS, PPDA și ai grupului parlamentar Pro Moldova au depus câteva sesizări la Curtea Constituțională (CC) pentru a anula trei prevederi din lege. În baza acestor sesizări, la 9 aprilie 2020, magistrații CC au decis suspendarea întregului proiectul de lege prin care Guvernul și-a angajat răspunderea, iar 4 zile mai târziu, CC a decis că Legea este neconstituțională.

Concluzie generală: Unele instituții media s-au folosit de subiect ca să defavorizeze și să pună în lumină negativă partidele de opoziție care au depus sesizări la CC, inclusiv prin a nu oferi drept la replică (NTV Moldova, Accent TV, Primul în Moldova, Sputnik.md, Kp.md). Mai mult, aceste instituții media au prezentat selectiv informația și au recurs la estomparea ei.

NTV Moldova a prezentat informația tendențios, unilateral și lipsit de echidistanță, admițând mai multe abateri deontologice, printre care:

- **Titluri tendențioase și manipulatorii:** „Pierde poporul, câștigă grupul «Pro-Șor»”;
- **Schimbarea accentelor/Estompate.** În una din știri, **NTV Moldova** a prezentat opinia unor surse (deputatul PCRM Corneliu Furculiță) fără a expune inițial informația factologică – detalii despre Legea Nr. 56; cine a depus sesizările la CC; ce a decis Curtea, după care opinii pe marginea celor decise – așa cum prevăd normele de scriere a unei știri;
- **Lipsa dreptului la replică.** Maia Sandu și Andrei Năstase au fost vizați/acuzați direct, iar jurnaliștii **NTV Moldova** aveau obligația să le ofere acestora dreptul la replică, ceea ce nu s-a întâmplat;
- **Generalizarea:** „...Aceasta a și stat la baza sesizărilor depuse de deputații din opoziție, consideră analiștii politici. Mai exact adresarea la înalta curte a avut scopul de a proteja interesele personale ale lui Ilan Șor, precizează experții”.

Accent TV a difuzat două știri despre decizia CC, în care a admis:

- **Amestecul faptelor cu opinii:** „Politicienii din întreaga lume renunță la luptele reciproce pentru a-și consolida toate forțele în lupta împotriva coronavirusului. În Moldova, însă, situația este diferită. Aici opoziția intenționează să lanseze bătălii politice de amploare...”;
- **Generalizarea:** „Experții sunt convinși că sunt puține șanse ca Înalta Curte să le cânte în strună opoziției, ci mai degrabă invers – le va păta imaginea, iar într-un final tot oamenii simpli vor avea de pierdut”;
- **Lipsa dreptului la replică.** Atât partidele de opoziție, cât și Maia Sandu și Andrei Năstase în parte, au fost acuzați/vizați direct în știre, însă acestora nu li s-a oferit dreptul să-și expună opinia pe marginea subiectului sau acuzațiilor aduse de unele surse în adresa lor.

Primul în Moldova a reflectat informația în mare parte în același fel ca și **NTV Moldova**, utilizând aceleași surse. **Primul în Moldova** a admis:

- **Etichetare:** „...ar avea de câștigat oligarhul fugar Ilan Șor”;
- **Lipsa dreptului la replică.** Partidele de opoziție (PAS, PPDA și grupul parlamentar Pro Moldova) și unii politicieni au fost vizați direct, dar acestora nu li s-a oferit dreptul la replică;

- **Generalizare:** „*Lupta politică va lovi asupra businessului și asupra simplilor cetățeni. Așa comentează politologii și economiștii acțiunile partidelor de opoziție care au depus cereri la CC*”;
- **Tehnica dușmanului intern.** Partidele și politicienii de opoziție au fost prezentați într-o lumină negativă, fiind învinuiți de unele surse că luptă împotriva cetățenilor.

Prime TV și **Publika TV** au reflectat subiectul folosind același scenariu, imagini video. Una din abateri, în cazul ambelor televiziuni, a fost neasigurarea echilibrului surselor, iar alta ține de **amestecul faptelor cu opinii**: „*Decizia Înaltei Curți l-a supărat pe premierul Ion Chicu*”.

Moldova 1, **RTR Moldova**, **Televiziunea Centrală**, **Jurnal TV** și **Unimedia.info** au reflectat subiectul într-un mod neutru și echidistant, fără să admită abateri deontologice sau tehnici de dezinformare.

Sputnik.md a publicat 4 știri la subiectul monitorizat. În una din acestea, instituția **nu a oferit drept la replică** partidelor de opoziție vizate și acuzate direct de președintele Igor Dodon și prim-ministrul Ion Chicu.

Kp.md a publicat 3 articole cu referire la decizia CC. Portalul a reflectat informația într-un mod tendențios, prezentând partidele de opoziție (PAS, PPDA, grupul parlamentar Pro Moldova, Partidul Șor) și/sau reprezentanții acestora (Maia Sandu, Andrei Năstase, Alexandru Slusari) într-o lumină negativă. Printre abaterile admise de această instituție media se numără:

- **Amestecul faptelor cu opinii:** „*Curtea Constituțională a Moldovei a decis: taxele aeroportuare rămân în buzunarul lui Ilan Șor (...) CC a luat decizia în favoarea «Pro-ȘOR»: taxele aeroportuare nu vor fi transferate în bugetul de stat*” (orig. „*Конституционный суд Молдовы постановил: аэропортный сбор остается в кармане Илана Шора (...) Конституционный суд принял решение в пользу «Pro-SOR»: аэропортный сбор не направят в госбюджет*”);
- **Lipsa dreptului la replică.** În una din știri, partidele de opoziție au fost învinuite de „*propagandă și speculații*” (orig. „*Пропаганда и спекуляции*”) fără a le fi oferit dreptul la replică.

CONCLUZII

În perioada de raportare (1 ianuarie – 30 aprilie 2020), majoritatea celor 12 instituții monitorizate au admis încălcări ale normelor deontologice. Principala încălcare admisă a fost nerespectarea dreptului la replică al celor vizați sau acuzați, urmată de amestecul faptelor cu opiniile, de cazurile de generalizare, etichetări și prezentarea selectivă a faptelor, opiniilor și declarațiilor.

Titlurile tendențioase și ironice au fost deseori folosite de unele instituții media (**NTV Moldova**, **Accent TV**, **Primul în Moldova**, **Kp.md**). Totodată, câteva televiziuni au avut o predilecție pentru etichetări (**NTV Moldova**, **Accent TV**, **Primul în Moldova**). Unele instituții media au recurs la **schimbarea accentelor în cadrul unei știri/eveniment**, ceea ce a dus la deformarea informației și la favorizarea și/sau defavorizarea unei entități politice (**NTV Moldova**, **Accent TV** și **Kp.md**). **Tehnica estompării informației** (**Prime TV**, **NTV Moldova**), **tehnica manipulării prin intermediul imaginilor video** (**NTV Moldova**, **Accent TV**, **Primul în Moldova**), **tehnica dușmanului intern** și cea a **Salvatorului național** (**NTV Moldova**, **Accent TV**, **Primul în Moldova**) au fost cele mai des folosite procedee de manipulare. Totodată, în cazul unor subiecte monitorizate, unele mass-media (**Accent TV**, **Unimedia.info**, **Sputnik.md**, **Kp.md**) au admis **falsuri** în prezentarea informației; generalizări (**Televiziunea Centrală**, **Prime TV**, **NTV Moldova**, **Accent TV**, **Sputnik.md**, **Primul în Moldova**) sau au omis să reflecte anumite subiecte de interes public (**Televiziunea Centrală**).

Multe instituții media monitorizate au politizat subiectele prin prezentarea acestora din perspectiva preferințelor politice. Astfel, posturile de televiziune **Prime TV** și **Publika TV** au difuzat în mare parte același conținut, favorizând grupul parlamentar Pro Moldova și reprezentanții acestuia. Pe de altă parte, **NTV Moldova**, **Accent TV**, **Primul în Moldova**, **Sputnik.md**, **Kp.md** au avut o abordare pro-PSRM și l-au favorizat pe președintele Igor Dodon în știrile proprii.

În cazul **Sputnik.md** au fost semnalate încălcări precum amestecul faptelor cu opinii, lipsa dreptului la replică, fals, generalizări și trimitere la surse imposibil de verificat; iar în cazul **Kp.md** – amestecul faptelor cu opinii, lipsa dreptului la replică, ironii, schimbarea accentelor și etichetări. **Jurnal TV** și **RTR Moldova** au reflectat majoritatea subiectelor într-un mod neutru și echidistant, neadmițând abateri de la normele deontologice. Televiziunea publică **Moldova 1** și **Unimedia.info** au reflectat, în general, neutru și echidistant informația, dar în cazul ambelor instituții s-a atestat o ușoară favorizare a președintelui Igor Dodon.

Prin urmare, concluzia-cheie a acestui raport este că instituțiile media trebuie să informeze corect și echidistant, să prezinte complet informația, fără să abordeze selectiv și să estompeze în conformitate cu preferințele politice.

RECOMANDĂRI

- Consiliul Audiovizualului (CA), în baza art. 75 (*Atribuțiile Consiliului Audiovizualului*) și art. 86 (*Cooperarea cu societatea civilă*) din [Codul serviciilor media audiovizuale al Republicii Moldova](#) să se autosesizeze și să monitorizeze posturile TV despre al căror conținut primește semnale că difuzează informații manipulative.
- Editorii posturilor TV să supravegheze conținutul editorial pentru ca acesta să corespundă misiunii presei de a informa publicul și a reflecta corect realitatea, și nu dorinței cercurilor politice de a-și promova interesele și a ataca adversarii.
- Reporterii să relateze din teren faptele echidistant și cu verificarea informațiilor, nu selectiv și unilateral. Totodată, trebuie să înțeleagă că dreptul la replică pentru cei vizați sau acuzați este obligatoriu și este una din regulile esențiale în jurnalism.
- Consumatorii de presă să se informeze din mai multe surse media pentru a evita riscul de a primi o informație eronată și manipulative.